1. HTML haqida tushuncha. Web sahifaga matn kiritish

Internetning WWW xizmati kundan-kunga rivojlanib, mukammal ma`lumotlar manbasiga aylanib bormoqda. Uning yordamida istalgan sohada, istalgan mavzuda va istalgan vaqtda ma`lumotlarni qidirib topish, ulardan foydalanish, zarur bo’lsa ulardan nusxa olish mumkin. Internetning ushbu xizmat turidan foydalanish uchun avvalo mijoz kompyuterida xuddi shunday imkoniyatlarni yaratib beruvchi maxsus dastur ta`minoti bo’lishi zarur. Bunday dastur ta`minoti brauzer (Browsers) deb ataladi.

Eng birinchi brauzer CERN (Evropa Fizika Tadqiqotlari Markazi) xodimi Tim Berner tomonidan kashf qilingan. AQShning NSCA (Milliy Super Xisoblash Markazi) xodimi Mark Andrisson va bir nechta talabalar tomonidan ishlab chiqilgan Mosaic brauzeri esa grafik ma`lumotlarni ekranda aks ettira oluvchi birinchi brauzer bo’lgan.

Brauzer inglizcha so’z bo’lib, ko’rinishni ta`minlash, ko’rsatish ma`nosini anglatadi.

Dunyoda eng ko’p foydalaniladigan brauzerlar Netscape Communication Navigator va Internet Explorer lar xisoblanadi.

Bugungi kunda Netscape xamda Internet Explorer dan tashqari yana ko’plab Opera, FMSD Friada, MSICE, Web celerator, AtGuard, AdWiper kabi brauzerlar mavjuddir. Brauzerlarga qo’yiladigan asosiiy talablardan biri, bu internetning WWW xizmatidagi ma`lumotlar joylashgan web saxifalarini qaysi texnologiya yordamida ishlashidan, xamda qaysi dasturlash tilida yozilganidan qat`iy nazar, undan to’liq foydalanish imkoniyatlarini yaratib berishdir. Bu talabga xamma baruzerlar xam javob bera olmaydi. Bunga misol qilib Netscape Communicator ning Microsoft kompaniyasining VisualBasic Script tili qo’llanilgan web saxifalarni ekranda aks ettira olmasligini keltirish mumkin.

Internet Explorer brauzeri esa ixtiyoriy web saxifani xech qanday muammolarsiz ko’rish va undan to’liq foydalanish imkoniyatini yaratib beradi. Opera brauzerining muxlislari esa uni juda ixcham xajmda ekanligi uchun yaxshi ko’rishadi. Chunki bu brauzer kompyuter tashqi xotirasidan atigi 2 Mb gina joyni egallaydi xolos. Uning juda xam tezkor ishlashi va ko’plab Netscape ishlaydigan PlugIn lar Macromedia Flash, Acrobat Reader, Cosmo Player larni o’zida aks ettira olishi unga bo’lgan qiziqishga sabab bo’lmoqda.

Web saxifalar va ularni uzatish xaqida qisqacha to’xtalib o’taylik.

Shaxsiy elektron xisoblash mashinalarida formatlashtirilgan elektron xujjat WYSIWYG (What You See Is What You Get) «Nimani ko’rayotgan bo’lsang, o’shani olasan» prinssipida ishlaydigan matn taxrirlagichlar yordamida yaratiladi. Masalan MS Word, Lexicon, AmiPro kabilar yordamida.

Bunday dasturlar yordamida biz elektron xujjatni xoxlagan shriftda, o’lchamda, chap yoki o’ng tomondan tekislagan xolda yaratishimiz mumkin. Ammo biz ushbu elektron xujjatni internet yordamida e`lon qila olmaymiz. Sababi, uni o’qimoqchi bo’lgan boshqa bir internet mijozining shaxsiy komyuterida biz foydalangan matn taxrirlagich dasturi yoki shriftlar o’rnatilmagan bo’lishi mumkin. Buni oldindan aytib bo’lmaydi. Undan tashqari ushbu matnni ochishga mo’ljallangan «oyna» ning

o’lchamlari xaqida xech qanday ma`lumotlarga ega emasmiz. Shuning uchun xam ShEXMlarda foydalaniladigan matn taxrirlagichlar va ularning «format» lash usullaridan internetda foydalanib bo’lmaydi.

Bunday noqulayliklarning oldini olish maqsadida yangi HTML (Hyper Text Markup Language) «gipermatnlarni belgilash tili» protokoli, standarti yaratildi. Bu standart bir qancha maxsus operatorlar majmuasidan iborat bo’lgan HTML dasturlashtirish tili bo’lib, uning yordamida elektron xujjatlarni internetda bevosita e`lon qilish mumkin.

Protokol – bu kompyuterlar orasidagi aloqa o’rnatilishida, ma`lumotlarni qabul qilishi va uzatishda foydalaniladigan signallar standartidir. Ya`ni, kompyuterlar protokol yordamida bir-biri bilan bog’lanadi. Protokol to’g’ri bo’lsagina, kompyuterlar o’rtasida aloqa o’rnatiladi. Bu kompyuterlarning bog’lanish tartibi yoki standartidir.

HTTP (Hyper Text Transfer Protocol) esa gipermatnlarni uzatish protokoli bo’lib, u tarmoq protokollari ichida eng sodda va qulay protokollardan xisoblanadi. Uning asosiy vazifasi «giperbog’lanish»dan xosil bo’lgan URL manzilli elektron xujjatlarni o’qishga oid so’rov (zapros)ni serverga jo’natish (xuddi shu vaqtda so’ralayottgan xujjat joylashgan server bilan aloqa o’rnatiladi) va so’ralayotgan xujjat olib bo’lingandan so’ng server bilan aloqani uzishdan iborat.

HTML formatida tayyorlangan elektron xujjat HTML xujjat, web xujjat yoki web saxifa deb ataladi. Agar elektron xujjatni tayyorlash xaqida gap borsa, u xolda xujjat HTML xujjat deb ataladi, ushbu elektron xujjatni internetda e`lon qilish yoki tarqatish xaqida gap borsa, u xolda bunday elektron xujjat web saxifa deyiladi. Web saxifalarning fayl kengaytmasi .htm yoki .html ko’rinishga egadir.

HTML xujjatlarini yaratish qoidalari

HTML xujjatlari ASCII formatida yozilganligi uchun ularni xar qanday matn muxarririda yaratish va taxrirlash mumkin. HTML tili **<...>** ochiluvchi va **</...>** yopiluvchi xarakatga mos keluvchi buyruq **teglar** to’plamidan iborat. Bu xujjatning biror bir elementini yaratish buyruqlari bo’lishi mumkin. Masalan, jadval tashkil etish yoki tasvir xosil qilish.

Teglar orasiga olingan matn brauzer yordamida ekranda xosil qilinayotgan vaqtda joriy teg uchun xos bo’lgan qoidaga bo’ysunadi (masalan o’lchov yoki rang). Ba`zi bir teglardan berkitish talab qilinmaydi va o’z xarakatini analog ochiluvchi buyruq xosil bo’lishi bilan yakunlaydi (masalan, ro’yxatdagi satr, ro’yxatning keyingi satrini yaratuvchi buyruq berilgan joyda uziladi).

Ortiqcha yopuvchi teglar sizni mexnatingizni buzmaydi.

Umuman olganda brauzerlar o’ziga notanish bo’lgan buyruqlarni bajarmay o’tadi. Shuning uchun barcha ochiq teglarni yopib qo’yish tavsiya etiladi. Bu sizning xujjatingizni o’qishni engillashtiradi.

Web saxifa yozish uchun bloknot yordamida HTML fayl yarating. Uni quyidagicha nomlang: index.html , sungra uni brauzer yordamida bajarish mumkin:

1. Yuqoridagi usul bilan xosil kilingan Web saxifa belgisi ustida sichqoncha tugmasi bosiladi va Explorer ochilishi kutiladi.

2. Explorer da ochilgan saxifaning ixtiyoriy nuqtasida (rasmdan tashqari) sichqocha ko’rsatkichi qo’yiladi va o’ng tugmasi bosiladi

3. Xosil bo’lgan menyudan ”prosmotr-HTML koda” tanlanadi.

4. Bloknot oynasi ochiladi va teglar yordamida matn taxrirlanadi.

5. Bloknot oynasi berkitiladi.

6. Faylni saqlash to’g’risidagi savolga «Xa» (Da) deb javob beriladi.

7. Explorer dagi «Obnovit» tugmasi bosiladi («F5» tugmasi bosilishi xam mumkin).

8. Uzgartirilgan matn yangi kurinishda uzgaradi.

HTML xujjatning boshlang’ich kurinishi

< HTML> ... xujjat kurinishi ... < /HTML>

Yaratilgan xujjatda quyidagilarni kiritamiz:

< html>

Birinchi saxifam

< /html>

Brauzerda quyidagicha xosil bo’ladi:

Birinchi saxifam

Til buyruqlarini qanday xarflarda yozilishi HTML uchun xech qanday axamiyati yo’q.

Matnga birdaniga bir nechta xususiyat berish maqsadida teglar bir-birining ichida qo’llanilishi mumkin. Bunday xolatlarda teglarning yopilish tartibi ularning ochilishiga teskari tartibda joylashmog’i lozim.

Masalan, matnni avval qalin xarf bilan, keyin yozma xolatda e`lon qilingan bo’lsa, ularni yopish uchun avval ichki teg (yozma) ni so’ngra esa qalin xarflini yopish kerak bo’ladi. Agar oxirgi matnni faqat yozma xarfda xosil qilinmoqchi bo’linsa, u xolda *tegni yangitdan ochib yana yopishga to’g’ri keladi:*

< B> Birinchi< I> saxifa < /I> < /B> < I> yozilishi < /I>

Brauzerda quyidagicha xosil bo’ladi:

Birinchi *saxifa* *yozilishi*

HTML xujjatning umumiy kurinishi

< HTML>
< HEAD>
< TITLE>Xujjat sarlavxasi
< /HEAD>
< BODY>
Xujjatning matni
< /BODY>

< /HTML>

Xujjat boshi

Xujjat nomini elon qilish uchun quyidagi buyruqlardan foydalaniladi:

< head>< title> Nosirov 2009-01 < /head>< /title>

Ism berish xujjatning zaruriy bo’lmagan qismi (saxifaning brauzer sarlavxasida chiquvchi nomdan tashqari). Odatda ular ikkita, < head> va < title> belgilar orasida joylashadi.

Izoh tegi

Zarur holatlarda izoh berish uchun < !-- va --> belgilaridan foydalaniladi.

< ! - - Ma`lum bir izoxlar yoziladi - ->